

Fine Arts

ISSN: 1308-7290 (NWSAFA)

ID: 2021.16.1.D0269

Status : Research Article

Received: 05.12.2020

Accepted: 25.01.2021

Rahman Işık Sarıalioğlu

Mardin Artuklu University, rahmansaral@gmail.com, Mardin-Turkey

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2021.16.1.D0269
ORCID ID	0000-0002-2015-3341
CORRESPONDING AUTHOR	Rahman Işık Sarıalioğlu

SANATA KAÇIŞ

ÖZ

Yaratma eylemi salt bir kültürel eylem midir yoksa insan için bir zorunluluk mudur? Dünyada mevcut olmaktan kaynaklı bir yabancılık duygusunun ve dünyaya sığamama arzusunun yarattığı sonsuz bir kaçış eylemi midir sanat? Bütün sorularda olduğu gibi bir yanı soyut olan bu soruların ipuçlarını sanat yapıtının ontolojisine bakarak hissedebilmemiz mümkün. Yapıtın varlık kazandığı anda varolanın dışında bir kaçış alanı yarattığını, bir başka deyişle yokluk kazandığını söyleyebiliriz. Özne ve nesnenin verili olanın sınırlarından taşmasıyla bir yok-varlık kazanan sanat, aynı zamanda insanın dünya ile arasındaki boşluğu dolduran bir varolandır. Sanat, sürekli bilinemeyene doğru bir tür kaçış, hayat dışı bir hayat değil midir?

Anahtar Kelimeler Sanat, Sanatçı, Yaratmak, Kaçış, Özne-Nesne

ESCAPE TO ART

ABSTRACT

Is the act of creation merely a cultural act or is it a necessity for man? Is art an endless act of escaping created by a feeling of strangeness arising from being in the world and a desire of not fitting into the world? As all questions which are abstract on one side, it is possible to perceive the clues of these questions by looking at the ontology of the artwork. We can say that when the artwork gains existence, it creates a space of escape outside of the existing, in other words, it gains nothingness. Art, which gains a non-existence as the subject and object overflow the boundaries of the given, is also an existence that fills the gap between man and the world. Isn't art a kind of escape towards the perpetually unknown and a life out of life?

Keywords: Art, Artist, Create, Escape, Subject-Object

How to Cite:

Sarıalioğlu, R.I., (2021). Sanata Kaçış, Fine Arts (NWSAFA), 16(1):16-23, DOI: 10.12739/NWSA.2021.16.1.D0269.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

İnsanın verili olandan kaçabileceği bir uzam mümkün müdür? Dünyada var olma hali bir mekânda olmayı gerektiriyorsa eğer bir "kaçış mekânı" nasıl yaratılır? Kendi gövdesine mi kaçar insan yoksa başkalarının gövdesine mi? Belki de insan; verili olanın sınırlarını aşabilmek için bedenden bedene geçiş yapan farklı bir uzam yaratmalıdır. Nasıl bir uzamdır bu? Bedene dönüşen bir nesne, nesneye dönüşen bir beden midir?

"Kolomb'dan iki yüz elli yıl sonra, Nietzsche'nin *Filozoflar*, haydi, gemilere, parolasından yüz yıl önce, bir ruh maceracısının içini denize açılma ve gerçekte var olan devin içine dalma arzusu kaplamıştı. 17 Mayıs 1769'da Johann Gottfried Herder, cemaatine şu sözcüklerle veda eder: *Tek niyetim, tanrımın dünyasını daha fazla yönüyle tanıtmaktır*. Herder, Nantes'e çavdar ve keten getirecek olan bir gemiye biner, fakat onun için yolculuğun hedefi hala belirsizdir... Belirsizlik onu kanatlandırıyor, *havariler ve filozoflar gibi kaygısız, dünyayı görmeye gidiyorum*. Herder için denize açılmak, yaşamının temelini değiştirmek, sağlamlığa karşı akıcılığı, kesinliğe karşı belirsizliği seçmek demekti, mesafe ve uzaklık kazanmak demekti" (Safranski, 2013:15) [10].

Herder'in sağlamlığa karşı akıcı bir yaşamı arzulayan yolculuğu; verili olan mekânın zeminini oynatabilmek, yaşamına kaygısız bir belirsizlik, kanatlanabilen bir uzam katabilmek amacını güden romantik bir eylemdi. Peki, Herder'in bu kanatlanmış eylemi için söylediklerimizi Sanatın ontolojisi için de söyleyebilir miyiz? Sanat yapıtı; bedenden ve nesneden oluşan bir kaçış uzamıdır belki de.

İnsan; üreten, tüketen ve aynı zamanda yaratan bir varlık. Kendi gölgesini gördüğü ilk andan beri yabancı olana karşı ilgi duyan insan. Gölge; insana yabancı, onu belirsizliğe kanatlandıran bir yok mekândır sanki. Bir anlamda dünya ile insan arasındaki kopuşun aynasıdır gölge. Gölgelerimiz, üzerinde bulunduğumuz mekânın sağlamlığını sarsan belirsiz bir uzamın izlerini sunar bizlere. Herder'in belirsizliğe açılan yolculuğu; kanatlanmış bir belirsizlik, gerçek dünya ile hayal arasında arafta olma haliydi. Sanat ise Herder'i yolculuğa çıkararak itkiye benzer bir itkidenden, verili olanın uzamına sığamamaktan doğmuş gibidir. Gölgesini gören insan ne kendini görür ne de dünyayı. Gölge bir belirsizlik halidir. İnsanın gölgesinde gördüğü şey bir irkilmedir sadece. Dünya ile arasındaki uçurumdur, bir boşluk; evsiz barksızlıktır, ait olamamak ve sahip olmanın yalanıdır. Nasıl aşılacak bu uçurum? Ya da bu mümkün müdür? Gölge bir yanılsama mıdır? Herder'in çıkmış olduğu yolculukla yaşamına kazandırmaya çalıştığı mesafe ve uzaklık, sanat yapıtının doğasında gizlidir. Yapıt, var olan (verili olan) ile aşkınlık arasındaki kesinliğe karşı belirsizliğe açılan gölgelerimizin yarattığı bir kaçış mekânıdır. Platon, gölgeyi; var olanın ideaların bir yansıması olduğunu göstermek için kullanmıştı. Platon'a göre Sanat, hakikate uzak, varlığı gizleyen bir eylemdi. Hakikat ideaların bilgisiydi ona göre, oysa dünya sadece bir gölge! Ona göre hakikat varlığın gizlilikten kurtulması anlamına gelir (Tunalı, 2018:36) [12]. Sanat ise mimesise dayanan doğası gereği hakikati gizleyen bir eylemdi. Ve böylece temsil (Sanat) yalana ve gölgeye hizmet ettiği için dışlanıyordu Platon tarafından. "Platon'a göre taklidin objesi doğrudan doğruya bizi her yanımda saran nesnelere, görünüşler dünyasıdır. Tek kelime ile *kosmos noetos*'tur (duyulur dünya). Ama biliyoruz ki, Platon'a göre, gerçek varlık (ontos on), idea'lar dünyasıdır. Buna göre sanatın objesi olan fenomen'ler, aslında gerçekliği bulunmayan birtakım kopyalardır" (Tunalı, 2018:81) [12]. Verili olanın kopya, gölge olarak tanımlandığı bir metafizik sistemde; sanat eylemi de varlığın bilgisinden uzak bir yalana

dönüşmekteydi. Fakat bütün bunları ifade ederken Platon'un sanatı bir bilgi problemi olarak ele aldığı unutmamak gerekir. Ona göre hakikat ya da aşkın olanın bilgisi; yöntemi dolayısıyla sanat eylemine ve sanatçılara kapalı, akli merkeze aldığı için felsefeye ve filozoflara açıktı. Sanatı bir bilgi problemi olarak görmek ve onu kavramın sınırlı doğasına sıkıştırmak, bir başka ifadeyle gölgeyi yalanlamak; dünyayı, yaşamı, bedeni ve çelişkileri de görmezden gelmenin yolunu açmıştı bir kere (Bu anlayış günümüzde de Çağdaş Sanatın bazı alanlarında görülmektedir!). Yaşam, bilginin erki altında bir dizgeye dönüştürülür büyük sistemciler tarafından. Böyle bir dizgide Herder'in hayalini kurduğu zemini kaymış bir başka-yaşamı düşlemek mümkün müdür? Ya da Novalis'in dediği gibi: "Hep yeniden gelmek zorunda mı sabah? Hiç son bulmaz mı yeryüzünün gücü?" (Novalis, 2016:4) [9]. Novalis için hep yeniden gelen sabah; aydınlık bir aklın, geceyi örten verili dünyanın gücüne gönderme yapar gibidir. Oysa Sanat; o kutsal, dile getirilmesi olanaksız, gizemli geceye dönüş değil midir? (Novalis, 2016:2) [9]. Gölgelerimiz, bir yalanın kanıtı değil, mümkün olmayan bir özdeşleyimin (Einfühlung) ifadesidir. Platon'un belirttiği gibi hakikati gizleyen bir oyun değil, tam aksine yaratmaya çağıran bir iz düşümdür. Mantık, görevi itibarıyla baskıcıdır; bireyin aşağı yetilerini, arzu ve yetilerini sürekli olarak bastırır. Aşağı yetilerin baskı altına alınması en azından Platon'dan bu yana, insan mantığının kurucu ögesi olarak düşünülür (Marcuse, 1968:133) [7]. İnsanın arzu ve yetilerini açığa çıkarabilmesi için salt mantığın izdüşümüne dönüşmüş bir dünyadan uzak, dünyasını hafifleten bir yalana ihtiyaç vardır. Herşeyin gölgeye dönüştüğü gecenin mekânında, yalanlar hakikate dönüşür. İnsan yaratan bir varlıktır ve gücünü gölgesinden; belirsizliğe olan sonu gelmez düşkünlüğünden alır. İnsanın dünya ile arasındaki uçurum, gölgenin verdiği tedirginlik; ancak yaratarak aşılabilir. Daha doğrusu bu durum aşılabilecek bir durum değildir. Dünya ile olan bu ayrım, hareketi ve yaşamı sağlayan "ontolojik bir durum", insan olmanın şartıdır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma; sanat yapıtının verili olanın uzamından bir başka uzama kaçış olduğunu, bir başka deyişle bilinemeyeni içinde barındıran aşkın bir mekân arzusundan kaynaklandığını iddia etmektedir. Özne-nesne düalizminin aşıldığı, bilginin sınırlarından taşarak salt akıl ile kavranamayan bilinemeyene doğru bir eylemin sonucu olan sanat yapıtı; aşkın olanın hissedildiği, gökyüzü ile yeryüzü arasında bir kaçış mekânıdır.

3. YALANIN BÜYÜSÜ (THE MAGIC OF LIE)

Varlık bir bütündür. İnsan da dâhil olmak üzere tüm var olanlar bu bütünün parçalarıdır. Batı felsefesinin Sokrates'ten bu yana geliştirdiği özne-nesne düalizmi, Varlığı parçalamanın ve onu öznenin nesnesi kılmanın yolunu açmıştır. Nesneye yabancılaşan özne, böylelikle aklın gücü ile kendini her şeyin ölçüsü ilan edecektir. "Özerkliği kalmayan akıl bir araç haline gelmiştir... Akıl bütünüyle toplumsal sürece boyun eğmiştir. Aklın araçsal değeri, doğa ve insan üzerinde egemenlik kurulmasında oynadığı rol, tek ölçüt durumundadır" (Horkheimer, 1990:67) [5]. Akıl soyutlayan bir güç olarak egemenliğini ve nesneye karşı özerkliğini ilan ettikten sonra yaşam bir sistem gibi okunmaya çalışılmış ve bunun sonucu insana, yaşamdan geriye sadece onun ruhsuz gövdesi (Kapitalizm) kalmıştır. "Zamanımızın ortalama aydınının felsefesine göre bir tek otorite vardır: bilim, yani olguların sınıflandırılması ve olasılıkların hesaplanması. Adalet ve özgürlüğün kendi başlarına, adaletsizlik ve baskıdan daha iyi olduğu önermesi, bilimsel olarak doğrulanabilecek ve yararlı bir önerme

değildir. Böyle bir önerme, kendi içinde, kırmızının maviden daha güzel olduğu ya da yumurtanın süttten daha iyi olduğu önermeleri kadar anlamsız görünmeye başlamıştır." (Horkheimer, 1990:69) [5]. İnsan bugün aklının kuruttuğu yaşam ağacından beslenmektedir. Ve *Büyük Anlatının* gölgesinde, yaşam ağacının üzerinde rüzgâr esmemektedir.

Kimilerince, insan ile dünya arasındaki uçurumun ontolojik bir durum olduğundan söz ederken aynı anda özne-nesne düalizmine karşı Varlık'ın bir bütün olduğunu iddia etmenin bir çelişki gibi okunduğunu tahmin edebiliyoruz. Oysa bu bir çelişki değildir. İnsanın *bilen* bir varlık olarak *var olan karşısında bir yabancılık durumu sezgisi* ya da bir başka deyişle *salt nesnelere bir nesne olmaması*; Varlık'ın bir bütün, insanın da bu bütünün bir parçası olduğu bilgisiyle çelişmez. Bu yabancılık durumu; öznenin yaratılması için yeterli değildir ya da öznenin nesne karşısında özerkliğini ilan edebilmesi için bir ortam yaratmamalıdır. Aksine bilmenin yarattığı kaygıdan doğan yabancılık hissi; özneyi var olan üzerinde egemenliğe ve ondan iyice kopmaya değil, onunla *yalanda* olsa bir bütünleşme çabasına iter. "Kurgusal dünya olarak, yanılısama (Schein) olarak, sanat gündelik olgusallığın kapsadığından daha çok gerçeklik kapsar... Ancak yanılısama dünyasında şeyler oldukları gibi ve olabilecekleri gibi görünürler. Bu gerçekliğin gücüyle dünya evrilir - şimdi gerçek olmayan olarak, yanlış olarak, aldatıcı olgusallık olarak görünen şey verili olgusallıktır, sıradan dünyadır" (Marcuse, 1997:50) [8]. Yaşam -ki bize göre yaratılması gereken bir eylemdir- öznenin kuru bilgisi, gündelik olgusallığın altında çürümeye bırakılmaktansa, onu yeşertecek olan yalanla tanışmalıdır.

"Bugün hayatın tümü artan ölçüde rasyonelleştirilmekte ve planlanmaktadır; aynı şekilde, her bireyin hayatı da geçmişte özel dünyasını oluşturan en gizli dürtüleri de içinde olmak üzere, rasyonelleştirme ve planlamanın gereklerine uymak durumundadır bugün: bireyin varlığını sürdürmesi için sistemin varolma koşullarına uyması gerekmektedir. Toplumdan kaçacak yeri kalmamıştır... özne, bütün enerjisini, pragmatistlerin deyimiyle, *şeylerin hareketinin içinde ve o hareketin yönünde* olmaya adanmıştır... Uyum, düşünülebilecek bütün öznel davranışların ölçütüdür artık. Öznel, biçimselleşmiş aklın zaferi, aynı zamanda, öznenin karşısına mutlak, egemen bir nesnellik olarak çıkan bir gerçekliğin de zaferidir" (Horkheimer, 1990:121-122) [5].

Egemen bir nesnellik olarak gerçeğin kendisiyle bütünleşen Akıl, kendini beğenmişliğini terk edip yalanın büyüğü ile barışmalıdır. Gerçekliğin zaferine karşı Varlıkla bütünleşmek için gereken uyum; içinde yalanı da barındıran bir kaçış eylemini gerektirir. Dünya ile insan arasındaki ayrımı onaylayan bir Varlık uyumu nasıl yaratılır? Egemen bir nesnellüğün gerçekliğinden kaçarak yaratılmaya çalışılan bir uyum da söz konusudur. Yanılısamanın yarattığı bir uyum! Dünyanın ağırlığı ile karşılaşan bir insan için yaratmak bir gerekliliğe dönüşebilir ki bu da Varlık'la bütünleşmenin ihtiyacından doğar. Fakat Varlık dediğimiz Aklın biçimselleştirdiği gerçeklik değil, akıl ile birlikte içinde gizemleri de içeren hareketin kendisidir. Yaratarak insan, var olanlara karşı kendi bağımsızlığını ilan etmez. Tam aksine yaratarak, kendinden ve şeyden geçer. Öznenin nesne üzerindeki tahakkümü dağılır. Çünkü yaratmak Akıl ile yetinmemektir! Özne-nesne düalizminin reddedildiği bu kendinden ve şeyin tahakkümünden vazgeçiş (Öznenin özerkliği diğer var olanları onun egemenliği altında bir nesneye dönüştürür ki emperyalist akıl da böylesi özerk bir aklın sonucudur) halindeki insan, kendi varoluşunu Varlık'a açar. Onunla yaratarak bütünleşir. Var olanla tam olarak bütünleşmek bir tür özdeşleşim mümkün değildir. Var olan ile benim aramdaki mesafe, onunla bir yalan olduğunu bile bile bütünleşmeye çabalayamam, yaratmamı sağlar

ki bu yaratma eylemi sayesinde Varlık ile bütünleşirim. Varlık sonsuzdur ve yaratma eylemi ile insan, sonsuzun özgürleştirici bilgisinin deneyimini yaşar. Bir başka deyişle şeylerin hareketinin içinde ve o hareketin yönünde olmaktansa, Dünyayı açığa çıkaran yalanın ve kurgusal dünyanın büyüsunün deneyimini yaşar. Varlıkla bütünleşmenin anlamı budur.

4. ÖZNEİN KAYBI (THE LOST OF SUBJECT)

Eğer algı kapıları temizlenseydi herşey insana olduğu gibi görünürdü: Sonsuz

William Blake

Yaratmak, bir bakıma öznenin kendini kaybediştir ve Aklın ondan bu kadar korkması doğaldır. Çünkü yaratma eyleminde kendine yabancılaşan ve var olana yaklaşan ama yine de ona dönüşmeyen bir öznenin ölümü durumu söz konusudur. Özne, yaratma eylemi sırasında nesneye karşı olan özerkliğini kaybeder. Çünkü bu eylem sırasında birey, kendisi ve var olan arasında bir gelgit durumu içerisinde, bir tür göçebedir. Bu gelgitler sırasında yaşanan deneyimler, belki de öznenin bir tür kaçıştır. Bir kaçış olarak yaratma eylemi! İşte bu anahtar bir kavram olabilir. Yaratmanın aynı zamanda bir direnme türü olması tam da bu kaçış durumundan kaynaklı olabilir mi? Verili olanın şekillendirdiği, yaratılmış bir öznenin kaçarak Varlıkla bütünleşme çabasına girebilmek mümkün mü? Yaratmak; Varlıkla bütünleşme çabasıyken aynı zamanda ideolojiye karşı bir direnme biçimi midir? Sanatın var olanla bütünleşmeye çabalarken özdeşleşimin mümkün olmamasına değinilmişti. Sanatın direnen bir varlık oluşu onun çelişen bir varlık oluşundan kaynaklıdır. Çünkü "her hakiki resmin dokunduğu şey yokluktur- o resim olmasa muhtemelen farkına varmayacağımız bir yokluk" (Berger, 2017:33) [3]. Sanatın temsil boyutu onu ontolojik boyutta bir yalan haline getirir ki bu sanatın kökünde bir direniş olduğunu gösterir. Yaratmak bir anlamda yokluğa dokunmak değil midir? O olmasa kaçabileceğimiz bir yokluğun mekânı da yok gibidir.

5. ÖZNEYE VE ŞEYE YABANCI BEN (FOREIGN SELF TO SUBJECT AND OBJECT)

Sanat yapıtı ne onu yaratan sanatçının kendisidir ne de herhangi bir var olandır. Sanatçının izdüşümü olsa bile bir varlığın izi o şeyin kendisi olabilir mi? Sanki sanatçıların bedenleri onlardan ayrılıp gitmiş gibidir (Berger, 2017:22) [3]. Resmedilen bir nesne de yapıtta salt kendi değildir ama bu onu sanatçının kendisi de yapmaz. Nesne az da olsa kendindedir. Şöyle mi denses? Nesne, kendine yabancı bir kendiliktir. Aynı durum sanatçı için de geçerli. Sanki sanat yapıtı öznenin ve şeyin dışında yabancı bir varlık. Ama ilginç olan şu ki; bu yabancı varlığı kendi elleriyle yaratan ve ondan haz alan insanın kendisi! Kendinde olanı dışlaştırdığı oranda haz duyan bir varlık insan. Kendini kendi dışına atan bir varlık.. Herder'in düşlediği yolculuğu ve fantezi mekânlarını kendi içinde yaratmaya çalışan bir varlık. Peki, ama neden? Salt toplumsal bir varlık oluşumuz bunu açıklayabilir mi? Öyle gibi görünse de değil. Tekrar başa dönmek gerek. Sanat yapıtı (imge), ne öznenin kendisi ne de nesnenin (var olan) kendisidir. O hem öznenin kendisi hem de ona yabancıdır. Öznenin nesneye doğru bir kaçış, bir tür göçebelik hali gibidir. Aynı zamanda nesnenin kendisi de değildir yapıt. Nesneye ait olduğu kadar onun dışındadır da. Çünkü öznenin yarattığı bir imgedir. Öznenin ve nesnenin dışında üçüncü bir varlıktır o. İnsan kendini kendi dışına atar. Çünkü hiçbir zaman kendisi olabildiği bir mekân yoktur. Yalnızlık bile en az iki kişiyle yaşanır (Sarıalioğlu,

1999:19). İnsan Varlık'la bütünleşebilmek için kendinin ve şeylerin dışında bir yabancı yaratır ve yine kendisini ve var olanı ona (yapıta) taşır. Benliğin dışında bir bendir artık.

6. ÜÇÜNCÜ GÖZ (THIRD EYE)

İnsan yaratan bir varlık. Sanat yapıtı sadece yaşayamadıklarımızın bir izdüşümü değildir. O, dünya ile aramıza giren zorunluluktur. Peki, ne için bu zorunluluk? Dünyaya sürüngenler gibi yapışmamak için... Yanlış yaşam doğru yaşanamaz demişti Adorno (Adorno, 1998:41) [2]. Evet, sanat yapıtı sadece yaşayamadıklarımızın bir izdüşümü değildir ama yanlışın ve doğrunun ötesinde bir yaşam alanı yarattığını da söyleyebilmek mümkündür. "Hem gerçeklikten kaçıp sıyrılan hem de içine gerçekliğin nüfuz ettiği bir şey olarak sanat, ciddiyetle şenlik arasında titreşir. Sanatı sanat yapan da bu gerilimdir" (Adorno, 2004:153) [1]. Oyunun yarattığı bu gerilim; sanatı dünyada bir yabancı kılar.

İnsan ontolojik olarak bu dünyaya muhtaç. Ama yine de içinde olduğu dünyanın bilincinde bir varlık olarak insan, dünyaya yabancıdır. Yabancı kelimesi abartılı gelebilir. Kısaca şöyle mi dense? İnsan soru soran bir varlık! Bu bağlamda soru sormak eyleminin kendisi metafizik bir durumdur. Aynı zamanda bir şeyin bilincinde olmak için onun dışında olmak gerekir mi? Adorno'nun sanatın özerkliğinde ve bunun ideolojik bir durum olduğu yönündeki ısrarını hatırlayalım. Sanat ona göre devrimci bilincini dışarıda oluşu ile kazanıyordu bir anlamda. "Ütopya varlık olarak, sanat yapıtı gibi biraz gökyüzünde, bastığımız yerin dışında olmalı. Bu dünyaya ait bir şey olmamalı. Ütopyalar yeryüzüne inerek değil, gökyüzünde kalarak iş görürler... Sanat yapıtları da sanki ütopya ile gerçeklik arasında bir tür kısa devredir" (Dellaloğlu, 2003:61) [4]. Eş zamanlı bir şekilde hem gökyüzünde hem de burada olmak sanat yapıtının ontolojik karakteridir. Yaratma eylemi de var olana dışarıdan bakmayı gerektirir. Özne nesneye dışarıdan bakar. Ama nesnenin de özneye bakışını unutmamalı. Dünya sadece öznenin algısında yaratılan bir nesne değildir. Aynı zamanda özne de nesne tarafından yaratılır. Bir ölüyü izleyen ben'in bir sevgiliyi izleyen ben ile aynı olamayacağı gibi. O halde dışarıdan bakış pek mümkün değildir. Beden akıldan, akıl da bedenden bağımsız olmadığına göre, akla ve bedene dışarıdan bakış ne kadar mümkündür? Belki de beden, kendini yapıta taşıyarak içkin olduğu doğayı gözetleyen olur. Yapıt sayesinde sanatçının bedeni, dışarıda bir göz edinir ve kendi bedeni de dâhil olmak üzere bedenlere ve dünyaya bakar.

Yapıtın gözü artık sanatçının gözü değildir. Yapıt, bakılan olduğu kadar izleyendir de. Bir anlamda yapıt, özneye yabancılaşan bir beden kazanarak, tüm bedenlerin deneyimine kendini açar. Gerçek bir sanat yapıtına bakan birey, aidiyet duygusundan çok, göçebelik hissi yaşayabilir. Yapıtın kendine ait bir çekim gücü vardır. Verili olanın bilgisinin ve yeryüzünün çekim gücüne karşı bir kuvvettir bu! Bu kuvvet sayesinde sanat yapıtı bütün bedenlerin deneyimi için sonsuz algı kapıları aralar. Sanat yapıtını algılayan, bir anlamda bedenden bedene dolaşır ve bu göçebelik sayesinde birey, özneye karşı bütünsel olanı hisseder. Bütün bedenlere açık olan bir uzamda (sanat yapıtı) dolaşarak, çoğul bedenleri duyumsar. Aynı zamanda, dışarıdan bakması mümkün olmayan içkin beden için dışarıda *yalan bir uzam*, Novalis'in gecesini yaratan varlıktır sanat yapıtı. Beden, salt kendinden ibaret olmadığı hakikatiyle yapıtın dışarıdalığı sayesinde karşılaşır. Dışarısı sadece sanat yapıtında mıdır? Belki de bilincin dünya ile çarpışması sonucu oluşan bu metafizik gerilim sanat yapıtında orgazma ulaşabilir. İnsan nesneye dışarıdan bakamaz belki ama onun yerine dışarıdan bakan yapıtın kendisidir. Üçüncü bir göz gibi! Evet,

dışarıısı pek m¼mk¼n değildir; fakat insan sanat yapıtında kendini kendi dışına atarak bir bakış yaratır. Önceden de belirtildiği gibi birey, d¼nyayı sadece izleyen değil, aynı zamanda sanat yapıtının d¼nyası tarafından izlenendir de. O halde sanat yapıtı salt yapıt değil, canlı ve yaşayan bir varlıktır. Özne ve var olana dışarıdan bakan çoğul bendir!

7. SONUÇ (CONCLUSION)

İnsan, kendi yarattığı bakışa muhtaçtır. Herder'in çıktığı yolculuğun varlık kazanmış hali gibidir sanat yapıtı. Fakat yapıtta yaratılan mekân sayesinde kendimize ve d¼nyaya hem içeriden hem de dışarıdan bakabilmek mümkün. Ne demektir bu eşzamanlı içeride ve dışarıda oluş? Özne-nesne d¼alizmini aşan, fakat öznenin ve nesnenin salt kendisini barındırmayan bir varlıktır Sanat yapıtı. Dünya ile özdeşleyim mümkün değildir. O halde insan; özne ve varolan dışında üç¼nc¼ bir varlık (Sanat Yapıtı) yaratarak aşkın bir alana sığınır. Bütün insan deneyimlerine ve bedenden bedene geçişin mümkün olduğu, varolan tüm verilerin aşıldığı aşkın bir alandır bu. D¼nyaya içkin olduğu kadar d¼nyaya yabancıdır da Sanat. Mağara dönemi sanatını hatırlayalım. İster taşınabilir olsun ister duvar resimleri olsun, bütün bu insan eylemlerinde d¼nyevi olan ile kutsal olan iç içe geçmiştir. "Bazı araştırmacılar taşınabilir sanatın d¼nyevi, duvar sanatının kutsal olduğunu düşünür. Bu ayrımda haklı bir taraf olabilir ama dünya ile kutsal arasındaki ayrım büyük ölç¼de bir batı icadıdır; Üst Paleolitik dönem insanların büyük ölç¼de farkında olmadıkları bir ayrımdır" (Lewis-Williams, 2019:30) [6].

Atalarımızı karanlık uzamlarda imgeler yaratmaya iten güdü, dinsel bir kaçış ihtiyacıydı belki de. Bu d¼nyaya sığınamayan bilincin aydınlık ve karanlık imgeleriydi o resimler. Günümüzde sanat olgusu tamamen seküler bir eylem gibi gör¼nse de aslında kadim d¼nyaya - mevcut olana- sığınama güd¼s¼n¼n bir sonucu olabilir mi? Yaşamı sağlayan enerjinin bilginin sonsuz bir süreç olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bilginin sınırına gelinseydi eğer (ki öyle bir sınır var mı?) yaşam kara delik gibi kendini yutar ve yok olurdu. Bir anlamda yaşamı yaratan bilinemeyene duyduğumuz arzudur. Bu d¼nyaya ait iken aynı zamanda onunla aramdaki mesafeyi hissettiğim anda doğar bilgi. Sanat eyleminin salt bilgi ile tanımlanamayan doğası da böylesi bir mesafenin aşılmaya çalışıldığı, mümkün olmayanın eylemidir. Onu anlamlı kılan tam da bu imkânsızlık ontolojisidir. Sanat varlığı ve yokluğu kendinde taşıyan, yeryüz¼ ile gökyüz¼ arasındaki gerilimdir. Sanat yapıtının öznenin ve nesnenin bağımsız üç¼nc¼ bir kişiliğe bür¼nen doğası; bilinemeyenin sürekli çağrısıdır. Belki de bu yüzden sanat yapıtı ya da yaratma eylemi bir zorunluluktur. Çünkü dünya ile insan arasındaki mesafeyi, gölgeyi hiçbir mekân doyuramaz. Hatta aşkın bir bakışın olmadığı bir zamanda ütopya bile nefes alamaz! Yaşamın kendisi bilinemeyenin izidir ve şarap üz¼mden değil, üz¼m şaraptan yaratılmıştır! Sanatı mümkün kılan dışarıdaki aurdır ve ancak dışarıısı mümkünse yaşam nefes alabilir. Sanat hem içkin hem aşkın olan kaçışın ta kendisidir. Bu kaçış içten (hiçten de diyebiliriz) dışa doğrudur. Hedef ise başka bir iç (hiç) tir, yoktur yani... Ezc¼mle, hayat bilinemeyene doğru... Üz¼m şaraba doğru, çünkü o şaraptan yaratıldı...

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- [1] Adorno, T.W., (2004). Edebiyat Yazıları (Çev. Sabir Y¼cesoy, Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
- [2] Adorno, T.W., (1998). Minima Moralia (Çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğukan). İstanbul: Metis Yayınları.

-
- [3] Berger, J., (2017). Sanatla Direniş (Çev. Aslı Biçen). İstanbul: Metis Yayınları.
- [4] Dellaloğlu, B., Soykan, Ö.N. ve Keskin, F., (2003). Adorno ve Yapıtı. Cogito. Adorno:Kitle, Melankoli, Felsefe. 36, s. 61.
- [5] Horkheimer, M., (1990). Akıl Tutulması (Çev. Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
- [6] Lewis-Williams, J.D., (2019). Mağaradaki Zihin (Çev. Tolga Esmer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- [7] Marcuse, H., (1968). Aşk ve Uygarlık (Çev. Seçkin Çağan). İstanbul: May Yayınları.
- [8] Marcuse, H., (1997). Estetik Boyut (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- [9] Novalis, (2016). Geceye Övgüler (Çev. Ahmet Cemal). İstanbul: Türkiye İş Bnkası Yayınları.
- [10] Safranski, R., (2013). Romantik, Bir Alman Sorunsalı (Çev. Ali Nalbant). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- [11] Sarıalioğlu, K., (1999). İssız İnsan Ormanında. Trabzon: Serander Yayınları.
- [12] Tunalı, İ., (2018). Greek Estetiği. İstanbul: Remzi Kitabevi.